

วิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด
ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
Analyze the way of life of wisdom teachers in Thai
traditional medicine Roi Et Province according to
Theravada Buddhist philosophy

วินัย กมลศิลป์

Winai Kamolsin

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

Corresponding Author, e-mail: naikamol2500@gmail.com

(Received: June 6, 2021 | Revised: June 10, 2022 | Accepted: June 10, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในแต่ละสังคมบนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาแต่ละคนดำเนินชีวิตแตกต่างกันออกไป แล้วแต่กิจกรรมในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินตามครรลองครองธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยอีสาน ได้พึ่งพาตนเอง มี

ความขยันหมั่นเพียร ประหยัดและอดออม ปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสาธุชนและประชาชนโดยทั่วไป

คำสำคัญ : วิถีชีวิต, ครุภูมิปัญญา, แพทย์แผนไทย, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This research It has 3 objectives: 1) to study the way of life of human beings according to Theravada Buddhist philosophy 2) to study the way of life of wisdom teachers in Thai traditional medicine and 3) to analyze the way of life of wisdom teachers in Thai traditional medicine. Roi Et Province The results showed that The daily life of a person in each society based on the culture of that society. Each person's Buddhist teachings are different depending on their daily activities. The way of life of the wisdom teacher of Thai traditional medicine Roi Et Province has followed the traditions, traditions, and traditions of the Northeastern Thai self-reliant diligent save and save Strictly obey the laws and customs of their locality. to be a role model for the people and the people in general.

Keywords: Way of life, Wisdom teacher, Thai traditional medicine, Theravada Buddhist philosophy

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเผชิญกับปัญหาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป่วยด้วยโรคที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพ หรือโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด เป็นต้น จากการป่วยด้วยโรคเรื้อรังดังกล่าวข้างต้นทำให้ประชาชนบางส่วนพยายามแสวงหาการรักษาด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

และปัจจุบันกระแสความตื่นตัวในเรื่องของการใช้สมุนไพรกับการดูแลสุขภาพมากขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากยาแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาโรคร้ายไข้เจ็บบางชนิดให้หายขาดได้ ประชาชนส่วนใหญ่จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค โดยการเลือกรับประทานอาหารจำพวกพืชผักสมุนไพรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสมุนไพรนอกจากจะเป็นประโยชน์ทางยาแล้วยังปลอดภัยจากสารเคมีอีกด้วย สำหรับประชาชนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน มีการรับประทานผักพื้นบ้านร่วมกับอาหารหลัก การดูแลสุขภาพตนเองเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะในความเป็นจริงการดูแลรักษาความเจ็บป่วยหรือดูแลสุขภาพให้แข็งแรงขึ้นอยู่กับตัวของตัวเองเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการจะพัฒนาภาวะสุขภาพของบุคคล หรือประชาชนให้ประสบผลสำเร็จ จะต้องส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองเป็นสำคัญ (ทัศนา บุญทอง, 2534, น. 2-11) และในการดูแลสุขภาพตนเอง พฤติกรรมของบุคคลมีความสำคัญมากต่อภาวะสุขภาพของบุคคล พฤติกรรมสุขภาพที่ดีของบุคคลส่งผลให้บุคคลนั้นมีสุขภาพที่ดีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ในช่วงที่จำเป็นเกิดการเจ็บป่วย พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลที่ดีช่วยให้สามารถปรับตัวต่อภาวะวิกฤติของการเจ็บป่วยได้เร็วและดี ดังนั้น “พฤติกรรมของบุคคลจึงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับบุคคล ตลอดระยะของภาวะสุขภาพดีและการเจ็บป่วย” (กรรณิการ์ สุวรรณโคต, 2536) ซึ่งการมีการปฏิบัติการดูแลตนเองก็ถือว่าเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของบุคคล การดูแลสุขภาพตนเองเป็นการกระทำที่ส่งเสริมให้บุคคลมีชีวิตอยู่ มีภาวะสุขภาพและ สวัสดิภาพที่ดีเช่นกัน โดยบุคคลเลือกปฏิบัติกิจกรรมที่คาดว่าจะเกิดผลที่ดีต่อตน โดยจะต้องทราบว่า เมื่อทำกิจกรรมนั้นแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อตนเองอย่างไร และสามารถปฏิบัติด้วยตนเองได้หรือไม่ (ดรณ เพ็ชรพลาย และคณะ, 2528) การดูแลตนเองนั้นมีปัจจัยพื้นฐานอยู่ 2

ประการ คือ ความต้องการดูแลตนเองทั้งหมด และความสามารถในการดูแลตนเอง

การแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine) คือ วิธีการดูแลสุขภาพของคนไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีไทย มีการใช้สมุนไพรทั้งในรูปแบบอาหาร และยา ใช้ในการอบ การประคบ การนวด การแพทย์แผนไทยมีการวินิจฉัยโรคเป็นแบบความเชื่อแบบไทย มีองค์ความรู้เป็นทฤษฎีโดยพื้นฐานทางพุทธศาสนาผสมกลมกลืนกับความเชื่อทางพิธีกรรม มีการเรียนการสอนและการถ่ายทอดความรู้อย่างกว้างขวางสืบทอดมายาวนานหลายพันปีนับเป็นภูมิปัญญาไทยที่น่าสนใจ ปัจจุบันได้มีการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทยกันอย่างกว้างขวางหลังจากที่การแพทย์แผนไทยถูกปล่อยปละละเลยมานาน จนกลายเป็นเพียงการรักษาคนไข้แบบนอกระบบ เพราะพระราชบัญญัติการแพทย์เพื่อควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ซึ่งประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2466 มีผลโดยตรงทำให้การแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งผิดกฎหมาย หมอยาไทยทั้งหมด ทั้งหมดหลวงและหมอเคลย์ศักดิ์ (หมอพื้นบ้าน) ต่างได้ละทิ้งอาชีพ แพทย์แผนไทยได้กลายเป็นหมอนอกระบบ เรียกว่า การแพทย์แผนโบราณนั้นหมายถึง "...ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกต ความชำนาญอันได้บอกเล่าต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราอันมีมาแต่โบราณโดยมิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์..." การที่พระราชบัญญัติให้คำจำกัดความว่าไม่เป็นวิทยาศาสตร์นี้เอง ทำให้การแพทย์แผนไทย ต้องถูกตราบาปมานาน ขาดการสนใจจากวงการการสาธารณสุขไทย ทำให้ต้องดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวและขาดการสนับสนุน

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการแพทย์แผนปัจจุบันเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพได้ทั้งหมด เนื่องจากเป็นระบบการแพทย์ที่มีราคาสูง ต้องพึ่งพิงเวชภัณฑ์อุปกรณ์ทางการแพทย์จากต่างประเทศซึ่งเป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่ทำให้การแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างทั่วถึงและ

เท่าเทียมกัน (ดารณี อ่อนชมจันทร์, 2548) ดังนั้น การหันไปศึกษาภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของการแพทย์พื้นบ้านอย่างลุ่มลึกในทุกมิติเพื่อสิ่งที่ยังเหมาะสมกับยุคสมัยมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสถานการณ์จริงของชุมชนย่อมเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา เพราะในทัศนะของชาวบ้านนั้น การแพทย์พื้นบ้านไม่ได้แยกออกจากการแพทย์แผนปัจจุบันอย่างเด็ดขาดแต่ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนั้นการพัฒนาสาธารณสุขจึงควรพัฒนาการแพทย์ทุกระบบไปพร้อมกัน แล้วให้ประชาชนเป็นผู้เลือก รูปแบบของการรักษาที่เหมาะสมด้วยตนเอง

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย สาขายาสมุนไพร จังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย สาขายาสมุนไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาท

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนการค้นคว้าข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากหนังสือตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ เป็นการศึกษและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็น จากครูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับยาสมุนไพร

3.3 ขั้นตอนการประมวลผล และเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่างๆ ในช่วงต้นมาทำการประมวลผล เรียบเรียง และสรุปเพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

จากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ทั้งจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือครูภูมิปัญญา จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับยาสมุนไพร และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ลักษณะเชิงพรรณนา

4. ผลการศึกษา

4.1 วิถีชีวิตของมนุษย์ในพุทธศาสนา

(1) วิถีชีวิตของมนุษย์ คือ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งในรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบปัจเจกชน หรือการดำเนินชีวิตแบบเป็นกลุ่มวัฒนธรรม อาจจะกล่าวได้เป็นคำสั้นๆ ง่ายๆ คือคำว่า ‘วิถีชีวิต’

(Lifestyle) จะสังเกตได้ว่าหากลองแยกคำนี้ออกจากกัน จะแยกได้เป็น คำว่า ‘วิถี’ หรือรูปแบบ (Style) ผสมกับ ‘ชีวิต’ (Life) ซึ่ง 2 คำนี้นั้น สามารถสำรวจนิยามความหมายของมันได้อย่างลึกซึ้งลงไปอีก วิถีชีวิต (นันทพร ศรีสุทระ, 2544, น. 8) หมายถึง การกระทำตามวิธีการและแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มี ความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต โดยกระทำอย่างต่อเนื่องจนติดเป็นนิสัย กระทั่งการกระทำ นั้นได้ กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือ ความเป็นอยู่ใน ชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นประจำวันอย่างสม่ำเสมอเป็นนิสัย ซึ่งจะสะท้อนทัศนคติ และวัฒนธรรมของบุคคลเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลในเรื่องที่อยู่ อาศัยลักษณะครอบครัว ขนบธรรมเนียมประเพณี การดูแลสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลนั้น จะได้รับอิทธิพลมาจาก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความแตกต่างของรายได้ การศึกษา อาชีพ ความเชื่อของบุคคล จะ เป็นตัวกำหนดทำให้เกิดความแตกต่างของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งการดำเนินตามวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล อาจจะแตกต่างกันไปตามสภาพของสิ่งแวดล้อมรอบข้างตามบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจของเมืองนั้นๆ ด้านระบบการเมืองการปกครอง หรือการประพฤติกและการปฏิบัติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นต่อไป

(2) การประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต (พุทธทาสภิกขุ, 2549, น. 35-37) ผลการศึกษาจากการประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุ มีบุคคล ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนใหญ่จะนำไปใช้ใน

การดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการทำประโยชน์เพื่อสังคม การประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับกินข้าวจานแมวไปใช้ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านจะเป็นผู้ที่รับประทานอาหารแบบเรียบง่าย นอกจากเรียบง่ายแล้ว ท่านยังรับประทานเพียงเพื่อให้ชีวิตเป็นอยู่ที่ดีต่อสุขภาพ หรือกินอยู่อย่างต่ำมุ่งกระทำอย่างสูง เป็นอยู่อย่างทาส เป็นการกินอยู่แต่พอดี เรียบง่าย ละเอียดเห็นแก่ตัว และทำประโยชน์ส่วนรวม การนำความคิดนอกกรอบของพุทธทาสภิกขุมาใช้ในการทำงาน ทำให้งานหลาย ๆ อย่างของท่านประสบความสำเร็จ แม้มีบางครั้งมีผู้ไม่พอใจ หรือถูกโจมตี แต่ก็ไม่นินดี ยินร้ายกับสิ่งเหล่านั้น ทำงานเพื่องาน หรือการทำงานคือการปฏิบัติธรรมมาใช้ ในการปฏิบัติตนในการทำงาน จนมีตำแหน่งหน้าที่การทำงานระดับสูงในวิชาชีพด้านกฎหมาย การกล้าคิดกล้าทำ มั่นใจในสิ่งที่ทำโดยไม่เชื่อไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ และใช้หลักสุ จี ปุ ลิ ตั้งแต่สมัยเรียนจนกระทั่งได้เข้ามาทำงาน บุคคลประสบความสำเร็จวิชาชีพในชีวิตด้านสาธารณสุข เป็นผู้หญิงคนแรกของไทยที่ได้รับฉายาว่า เกสัชกรียปชีหลังจากจบการศึกษาได้ทำงาน ด้านเภสัชศาสตร์ดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาเภสัชเคมี ต่อมาได้ทำงานในองค์การเภสัชกรรม เป็นผู้ริเริ่มการวิจัยยาต้านเอดส์ด้วยยาสมุนไพร เพื่อช่วยเหลือผู้คนในประเทศและต่างประเทศ จนเป็นที่รู้จักโด่งดังไปทั่วโลก ได้รับรางวัล มีผลงานมากมาย เป็นบุคคลดีเด่นในการทำประโยชน์เพื่อสังคม โดยได้แนวความคิดจากคนในครอบครัวได้รับอิทธิพลมาจากการอ่านหนังสือพุทธทาสภิกขุและส่วนตัวก็ได้ศึกษาเพิ่มเติม ทำให้ได้ปฏิบัติธรรม มาตั้งแต่วัยเด็กจนประสบผลสำเร็จในชีวิต การประยุกต์ใช้คำสอนของพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับการละความเป็นตัวตน หรือ ตัวกูของกู ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการช่วยเหลือสังคม การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม ไปใช้ในการทำงาน การดำเนินชีวิตและการช่วยเหลือสังคม ซึ่งเห็นได้จากการประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้านของการดำเนินชีวิต การทำงาน การช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคม ด้วยการปฏิบัติตน โดยการใช้

ธรรมะที่ได้ปฏิบัติตามคำสอนจากครอบครัว มีโอกาส เมื่อไหร่ ก็จะช่วยเหลือผู้อื่น ประกอบกับการศึกษาคำสอนของพุทธศาสนิกซุด้วยตนเอง ทำให้เห็นว่าการละความเป็นตัวตน การทำงานคือการปฏิบัติธรรมเป็นคำสอนที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้ง่าย และสอนให้เรารู้จักตัวเอง จึงทำให้ตลอดระยะเวลา ที่ได้ทำงานช่วยเหลือผู้อื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ แม้จะประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายก็สามารถพิสูจน์ความสำเร็จในการกิจหน้าที่ที่ตั้งใจไว้ และยังคงตั้งใจจะทำหน้าที่อุทิศเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป

(3) มโนทัศน์เรื่องมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, น. 10) มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่มีคุณสมบัติในการรู้คิดในสิ่งเกี่ยวกับระบบคุณค่า และสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นอย่างสิ้นเชิง ระบบคุณค่าดังกล่าวได้แก่ ความดี ความถูกต้อง คุณธรรม รวมถึงความสุข ความสุขนั้นสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต มนุษย์ทุกคนย่อมปรารถนาชีวิตที่มีความสุขมากกว่าความทุกข์ แต่ก่อนที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความสุขได้นั้น เราจะต้องทราบถึงทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ตามหลักของพุทธศาสนาเสียก่อน เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์โดยรวมอันเป็นพื้นฐานต่อความเข้าใจในเรื่องความสุขของมนุษย์

มนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนา ตามทัศนะของพุทธศาสนา มองว่าชีวิตทั้งหลายอยู่ในรูปของส่วนประกอบต่างๆที่มาประชุมเข้ากัน ตัวตนแท้ๆของสิ่งทั้งหลายนั้นไม่มี เพราะเมื่อแยกส่วนที่มาประกอบเข้ากันนั้น ออกไปให้หมดก็จะมีไม่พบตัวตนของสิ่งนั้นเหลืออยู่ โดยพุทธธรรมได้แยกแยะชีวิตพร้อมทั้ง องค์ภาพพทั้งหมดที่บัญญัติเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ฯลฯ ออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ 5 ประเภท หรือ 5 หมวด เรียกทางธรรมว่าเบญจขันธ์หรือขันธ์ 5 (The five Aggregate) คือ

1. รูป (Corporeality) ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรม ทั้งร่างกาย และพฤติกรรมทั้งหมด ของร่างกายและสสาร พร้อมทั้งคุณสมบัติและพฤติกรรม ต่างๆของสสารพลังงานเหล่านั้น

2. เวทนา (Feeling หรือ Sensation) ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะ ทางประสาทสัมผัสทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ

3. สัญญา (Perception) ได้แก่ ความกำหนดได้หรือหมายรู้ คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมาย ลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์ (object) นั้นๆได้

4. สังขาร (Mental Formations หรือ Volitional activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือ คุณสมบัติต่างๆของจิตที่ปรุงแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ โดยมีเจตนาเป็นตัวนำหรือพุดงาย ๆ ว่าเป็นความนึกคิดดีชั่วต่าง ๆ เช่น ศรัทธา สติhiri โอตตปปะ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ปัญญา โมหะ โทสะ โลภะ มานะ ทิณฺฐิ เป็นต้น

5. วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งทางอารมณ์ทาง ประสาททั้ง 5 และทางใจ คือ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้ รส การรู้ สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 19-20)

อายตนะ 6 แตนรับรู้โลกและเสพเสวยโลก ในแง่ความสุข-ความทุกข์ อายตนะเป็นจุดเริ่มต้นของความสุขความทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมาย แห่งการดำเนิน ชีวิตทั่วไปของปุถุชน ชีวิตที่ดำเนินอยู่เป็นประจำในแต่ละวัน คือการติดต่อกับโลกซึ่งเป็นที่ให้ความหมายแก่ชีวิต หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ชีวิตตามความหมายของมนุษย์ คือชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับโลก โดยช่องทางที่ชีวิตใช้

ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับโลก เรียกว่า “ทวาร” (ประตู, ช่องทาง) ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ภาค ดังนี้

1. ภาครับรู้และเสพส่วยโลก อาศัยทวาร 6 (sense-doors) คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับการรับรู้และเสพส่วยโลก ซึ่งปรากฏแก่มนุษย์โดยลักษณะและอาการต่างๆที่เรียกว่าอารมณ์ 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์

2. ภาคแสดงออกหรือการกระทำต่อโลก อาศัย ทวาร 3 (channels of action) คือ กาย วาจา ใจ (กายทวาร วจิตทวาร มโนทวาร) สำหรับกระทำต่อโลก โดยแสดงออกเป็นการกระทำ การพูด และการคิด (กายกรรม วจิตกรรม มโนกรรม) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 26-27)

คำว่า “ทวาร” เมื่อนำไปกล่าวในระบบการทำงานของกระบวนการรับรู้ชีวิต นิยมเปลี่ยนไปใช้คำว่า “อายตนะ” ซึ่งแปลว่า แดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้หรือทางรับรู้ มีรูปแบบความสัมพันธ์ การรับรู้จะเกิดขึ้น ต่อเมื่อมีองค์ประกอบเกิดขึ้นครบ 3 อย่าง คือ อายตนะ อารมณ์ และ วิญญาณ ภาวะนี้ในภาษาธรรมเรียกโดยเฉพาะว่า “ผัสสะ” หรือ “สัมผัส” (contact) ผัสสะ เป็น ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการรับรู้ เมื่อผัสสะเกิดขึ้น กระบวนการก็ดำเนินต่อไป เริ่มแต่ความรู้สึก ต่ออารมณ์ที่รับรู้เข้ามานั้น ปฏิกริยาอย่างอื่นของจิตใจ การจำหนายการนำอารมณ์นั้นไปคิดปรุงแต่ง ตลอดจนการแสดงออกต่างๆที่สืบเนื่องไปตามลำดับ ในกระบวนการของความรู้สึกต่ออารมณ์ที่ รับรู้เข้ามา เรียกว่า “เวทนา” แปลว่า การเสวยอารมณ์ หรือการเสพรสอารมณ์ เวทนาแบ่งตามคุณภาพมีจำนวน 3 คือ

1. สุข ได้แก่ สบาย ชื่นใจ ถูกใจ
2. ทุกข์ ได้แก่ ไม่สบาย เจ็บปวด

3. อทุกข์มสุข ไม่ทุกข์ ไม่สุข คือเรื่อย ๆ เฉย ๆ ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า อุเบกขา

เมื่อกระบวนการรับรู้ดำเนินมาตามลำดับ จนถึงเวทนา กล่าวคือ เมื่อรับรู้ อารมณ์อย่างใด อย่างหนึ่งแล้ว เกิดความรู้สึกละเอียดสบายขึ้นใจ (สุข-เวทนา) ก็อยาก ได้ (ตัณหา) เมื่ออยากได้ ก็ติดใจ พัวพันจนถึงขั้นยึดติดถือมั่น (อุปาทาน) ค้างใจ อยู่ ไม่อาจวางลงได้ ทั้งที่ตามความเป็นจริงไม่อาจถือ เอาไว้ได้เพราะสิ่งนั้น ๆ ล่วงเลยผ่านพ้นไปแล้ว จากนั้น ก็เกิดความครุ่นคิดสร้างภาพต่างๆ ที่จะให้ ตนอยู่ใน ภาวะครอบครองอารมณ์อันให้เกิดสุขเวทนานั้น พร้อมทั้งคิดปรุงแต่งสร้างวิธีการ แล้วลงมือกระทำการต่างๆ ทางกายบ้าง วาจาบ้าง เพื่อให้ได้มาซึ่งผลที่ต้องการ ในทางตรงข้าม ถ้ารับรู้อารมณ์ใดแล้ว เกิดความรู้สึกละเอียด เจ็บปวด ไม่สบาย (ทุกข์-เวทนา) ก็ไม่ชอบใจ ชัดเคือง อยากจะพ้นไป หรือให้มันสูญสิ้นไป อยากทำลาย (ตัณหา) ผูกใจ ปักใจ ค้างใจกับสิ่งนั้น (อุปาทาน) กระบวนการดังกล่าวที่บังเกิดเป็น สุขทุกข์จะมีความซับซ้อนเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับผลเสกสรรของมนุษย์เอง ซึ่ง จะเป็นวงจรที่หมุนเวียนไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 30-33)

ตามหลักพุทธธรรมเบื้องต้นที่ว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบต่างๆ มาประชุมกันเข้า ส่วนประกอบทั้งหลายเหล่านั้นจึงไม่มีตัวตนของตัวเองอย่างเป็น อิสระ มีความเกิด-ดับต่อกันไป เสมอ ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ความเป็นไปต่าง ๆ ทั้งหมด นี้เป็นไปตามธรรมชาติ อาศัยความสัมพันธ์และ ความเป็นปัจจัยเนื่องอาศัยของสิ่งทั้งหลายเอง ไม่มีตัวการอย่างอื่นที่นอกเหนือออกไปในฐานะ ผู้สร้างหรือผู้บันดาล หลักธรรมนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ กฎ ธรรมชาติดังกล่าวเป็นธรรมชาติ คือ ภาวะที่ทรงตัวอยู่โดยธรรมดา ภาวะที่ตั้งอยู่หรือ

ยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่โดยธรรมดา กฎไตรลักษณ์ (the Three Characteristics of Existence) หรือ บางทีเรียกว่า “สามัญลักษณะ” มีดังนี้

1. อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่คงตัว ภาวะที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมสลายไป

2. ทุกขตา (Conflict) ความทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไป ภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป ภาวะที่ไม่สมบูรณ์บกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริงหรือความพึงพอใจอย่างเต็มที่ แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

3. อนัตตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มี ตัวตนที่แท้จริงที่จะบังคับให้เป็นอย่างไร ๆ ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 58-60)

เมื่อแยกชั้น 5 ออกพิจารณาแต่ละอย่าง ๆ ก็จะเห็นว่า ชั้นทั้งหลายไม่เที่ยง เมื่อไม่เที่ยงก็เป็นทุกข์ เป็นสภาพบีบคั้นกดดันแก่ผู้เข้าไปยึด เมื่อเป็นทุกข์ ก็ไม่ใช่ตัวตน ที่ไม่ใช่ตัวตนเพราะแต่ละอย่าง ๆ ล้วนเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนของมัน ไม่อยู่ในอำนาจ ไม่เป็นของสัตว์บุคคลนั้น แท้จริง (ถ้าสัตว์บุคคลนั้นเป็นเจ้าของชั้น 5 แท้จริง ก็ย่อมต้องบังคับเอาเองให้เป็นไปตามความต้องการได้ และไม่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่ต้องการได้ เช่น ไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บป่วย เป็นต้น) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 60)

จะเห็นได้ว่า “ความสุข” และสิ่งที่ให้ความสุขก็ตกอยู่ในหลักความจริงข้อนี้ด้วย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า “ความสุข ย่อมไม่มีความสมบูรณ์ อยู่ในตัว ผู้ที่ฝากความหวัง ไว้ในความสุขย่อมเท่ากับทำตัวเองให้เป็นหนึ่งเดียวกับความไม่สมบูรณ์ของสิ่งเหล่านั้น หรือทิ้งตัว ลงไปอยู่ในกระแสความแปรปรวนของมัน หากตั้งความหวังไว้ในความสุขมากเท่าใด เมื่อความแปรปรวน

หรือผิดหวังเกิดขึ้น ความทุกข์ก็รุนแรงมากขึ้นตามอัตรา...ผู้หาความสุขที่ฉลาด คือ เมื่อยังยินดีที่จะหาความสุขอยู่ จะต้องมีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความจริง แสวงหา และแสวงสุขอย่างมีสติสัมปชัญญะโดยประการที่ว่า ความแปรปรวนของมันจะ ก่อให้เกิดโทษ พิษภัยหรือเกิดความกระทบกระเทือนน้อยที่สุด พูดอีกอย่างหนึ่งว่า ถึงจะเป็นอย่างไรก็ให้รักษาอิสรภาพของจิตใจไว้ให้ดีที่สุด” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542, น. 70)

4.2 วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด

(1) ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ (นายสม นิลภักดี, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564) เรื่องการใช้วิชาไสยศาสตร์เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคของแพทย์ไทยโบราณนั้น หากเราจะมองดูเพียงผิวเผินแล้ว อาจจะทำให้บุคคลบางกลุ่มที่ได้ศึกษาวิชาจิตวิทยาขั้นสูงเข้าใจผิดว่า “แพทย์โบราณของไทยเราหลงมกายใช้วิชาไสยศาสตร์มาประกอบการรักษาโรคให้แก่คนไข้ ทั้งนี้เพราะความหมายของคำว่า “วิชาไสยศาสตร์” นั้น หมายถึงวิชาที่วิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์ไม่ได้ แต่คำว่า “ไสยศาสตร์” มีกำเนิดมาจากคำกริยา “ยชุรเวท และ อาถรรพเวท” ของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งหมายถึงวิชาเกี่ยวกับการใช้เวทย์มนต์คาถาประกอบกับอำนาจจิต และ อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อประกอบการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดผลสำเร็จ ทั้งที่ผู้ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น หรือ ประกอบการเหล่านั้นได้ตั้งความปรารถนาเอาไว้ เช่น ตัวอย่างพวกพราหมณ์ที่เป็นแพทย์แผนโบราณก็ใช้พิธีกรรมเหล่านี้ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้คนไข้ ที่ตนรักษาให้หายเจ็บป่วยอย่างรวดเร็ว พวกพราหมณ์ที่มีหน้าที่บวงสรวงเทพ พรหม เพื่อให้ประสาทสาธุพรให้แก่มวลมนุษย์ประสบความสุขและสันติก็กระทำพิธีกรรมต่างๆ ตามหน้าที่ของตน พวกพราหมณ์ที่เป็นหมอเสน่ห์ยาแฝดก็ใช้วิชาไสยดำ หรือ ไสยขาวประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดผล ลบ หรือ ผลบวกต่างๆ แก่ชีวิตของ

บุคคลต่างๆ ที่มาขอร้องให้กระทำวิชาไสยศาสตร์นั้นเริ่มต้นในคัมภีร์ต่างๆ ของศาสนาพราหมณ์ก่อน

(2) ความเชื่อด้านฤตुकาล (นายสอน ศรีภักดี, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2564) การเก็บเกี่ยวยาสมุนไพร การเก็บยาสมุนไพรตามช่วงเวลา การเก็บรักษาสมุนไพร การแปรรูป จัดทำรูปผลผลิตเพื่อการพืชจำหน่ายและการกำหนดราคา

(3) ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ (นายไฉ แสงพล, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564) โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยกาลเวลา โดยมีหลักเกณฑ์การคำนวณเกี่ยวกับกระแสนัมพันธ์ของดวงดาวต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม ประโยชน์ของโหราศาสตร์ทำให้บุคคลทราบพื้นความสามารถ นิสัย สติปัญญา เคราะห์ดี เคราะห์ร้ายในชีวิต เพื่อจะได้ปรับตัวให้สอดคล้อง แก้ไขข้อบกพร่อง ป้องกันเหตุต่าง ๆ ใช้ประกอบในการวินิจฉัยโรคและสุขภาพ ใช้ในการพิจารณานิสัยใจคอบุคคลได้บังคับบัญชา เหมาะสำหรับการปกครองและแก้ไข ใช้ประกอบการสอบสวนคดีต่าง ๆ ใช้พยากรณ์ ดิน ฟ้า อากาศ ภัยธรรมชาติ ใช้ประกอบในการสมาคมระหว่างบุคคลหรือประเทศ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะรับเหตุการณ์ในอนาคต

4.3) วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด คือ การคุ้มครอง รักษา สร้างเสริมชีวิตทั้งส่วนกาย และส่วนจิตใจ ให้มีคุณค่า มีประโยชน์ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้

(1) การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ มี ความวิริยะอุตสาหะ ในงานหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยการอำนวยความสะดวก ตามก้ากับติดตามงานทั้งในรูปแบบการประชุม และติดตามในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ และมีความตั้งใจที่จะทำงานในหน้าที่ให้ได้รับความสำเร็จด้วยการ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่

อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคไม่เคยแสดงออกถึงความย่อท้อ มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ครอบครัว และผู้อื่นอย่างจริงจัง (นายพรม จัตววัน, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2564)

(2) การประหยัดและเก็บออม รู้จัก ใช้จ่ายตามควรแห่งฐานะ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และรู้จักใช้ทรัพย์สินของทางราชการให้เป็นประโยชน์และประหยัด โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ทรัพย์สินของทางราชการ เช่น รถยนต์ และวางมาตรการประหยัดพลังงานในหน่วยงานรู้จักมัธยัสถ์และเก็บออมเพื่อสร้างฐานะตนเองและครอบครัว ด้วยการออมกับสหกรณ์ออมทรัพย์ สาธารณสุข และอื่นๆ นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผนดูแล บำรุง และรักษาทรัพย์สินของตนเองและส่วนรวมพร้อมทั้งติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ (นายบุญทัน ลาดศิลา, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

(3) การรักษาระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย เป็นผู้รักและปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายที่กำหนดไว้โดยได้กำชับและมุ่งมั่นให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยได้มีการนำระบบควบคุมภายในและตรวจสอบภายในมาใช้ในหน่วยงาน พร้อมทั้งได้ประพฤติและปฏิบัติตน ให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลโดยทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ และยังสามารถนำแนวทางนโยบาย หรือข้อสั่งการของผู้บังคับบัญชามาลำยทอดสู่การปฏิบัติอย่างทุ่มเทและจริงจัง ซึ่งเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงการเชื่อฟัง และให้ความเคารพต่อผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ยังเป็นบุคคลที่ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้ตรงต่อเวลาทั้งในเรื่อง งาน และวินัยส่วนตัว จะสังเกตได้จาก การนัดเวลาประชุม หรือการติดตามงานตามแผนผังกำกับงาน เป็นต้น (นายสำอังก์ แก้วไชย, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2564)

(4) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา เป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยละเว้นต่อการประพฤติชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข

เอื้อเพื่อพ่อแม่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมโดยได้เป็นรองนายกเหล่ากาชาดจังหวัดยโสธร พร้อมทั้งเสียสละร่างกายในฐานะกรรมการ และกำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ได้ ซึ่งบ่งบอกถึงมีความเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารีต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากการรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และเครือข่ายองค์กรอื่น ๆ (นางสำลี มาทวงศ์, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2564)

4. บทสรุป

วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

4.1 วิถีชีวิตของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในแต่ละสังคมบนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนาแต่ละคนดำเนินชีวิตแตกต่างกันออกไปแล้วแต่กิจกรรมในชีวิตประจำวัน แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ประสบผลสำเร็จในชีวิตจะนำหลักธรรมมาใช้ให้ถูกยุคถูกกาล เช่น นักเรียนนักศึกษาใช้หลัก สุ จี ปุ ลิ บุคคลทำงานใช้หลักอิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ขรवासธรรม 4 และพรหมวิหาร 4 แต่อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตทั้งหลายจะอยู่ในรูปของเบญจขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยมีอายตนะ 6 เป็นแดงแห่งการรับรู้ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์ 2 อย่าง คือ อิฏฐารมณ์กับอนิฏฐารมณ์ ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เป็นไปตามหลักพุทธศาสนาที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ อันประกอบไปด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

4.2 วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดำเนินตามครรลองครองธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยอีสาน อันมีประเพณีที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและศรัทธาในด้านไสยศาสตร์

โหราศาสตร์ และพิธีกรรมต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดความสุข หรือความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการในการรักษาคนไข้ที่มาด้วยจิตศรัทธาในการรักษาของแพทย์แผนไทยคนนั้น ๆ

4.3 วิเคราะห์วิถีชีวิตของครุภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย จังหวัดร้อยเอ็ด แพทย์แผนไทยที่ให้การสัมภาษณ์และศึกษาวิถีการดำเนินชีวิต ได้พึ่งพาตนเอง มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัดและอดออม ปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสาธุชนและประชาชนโดยทั่วไป

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 เสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1) ด้านการพัฒนาองค์ความรู้จากข้อจำกัดของการได้มาซึ่งความรู้เรื่องยาสมุนไพรซึ่งมาจากการบอกเล่า โดยผู้รู้ไม่มีการจดบันทึก และไม่มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพรจึงอาจจะเบี่ยงเบนเลอะเลือนไปตามกาลเวลา หน่วยงานของส่วนราชการต่างๆ ควรมีการรวบรวมทำเนียบหมอยาสมุนไพร จัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจัดให้สอบความรู้เรื่องของยาสมุนไพรซึ่งกันและกัน มีการจดบันทึกองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร และวางแผนการสืบทอดองค์ความรู้ให้ต่อเนื่อง

2) ด้านการควบคุมคุณภาพยาสมุนไพร หน่วยงานของส่วนราชการต่างๆ ควรศึกษาและส่งเสริมการปลูกยาสมุนไพรหายาก เพื่อให้มีตัวยารักษาเพียงพอแก่การใช้งาน รวมทั้งควรมีการศึกษาองค์ประกอบ ขนาดของยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่

3) ด้านการวิจัย ควรส่งเสริมการวิจัยทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อศึกษาองค์ประกอบของยาสมุนไพร ขนาดยาเพื่อการรักษา การแปรรูป พืช

และภาวะแทรกซ้อนต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ในเรื่องของความเชื่อและผลด้านจิตใจของการแพทย์แผนไทย

5.2 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1) ด้านนโยบาย การมีความตกลงร่วมมือระหว่างประเทศในอาเซียน ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศ อากาศ และความเชื่อที่คล้ายกัน คือสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างแผนพื้นบ้าน/ทางเลือกกับแผนปัจจุบัน เริ่มจากสิ่งดีที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ผ่านทางเวทีต่างๆ ทั้งด้านสถาบันการศึกษา ภาคประชาชน ท้องถิ่น ด้านการเกษตร เน้นเป้าหมายร่วมของ 2 แผน คือการทำให้สุขภาพดีเน้นการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าการมุ่งรักษาเท่านั้น จัดสิทธิประโยชน์ด้านหลักประกันสุขภาพของประเทศให้ครอบคลุมทั้ง 2 แผน แสวงหาความร่วมมือให้เห็นความคุ้มค่าของแผนไทย/พื้นบ้าน/ทางเลือก รัฐบาลลดภาระงบประมาณประเทศจากอิทธิพลของธุรกิจ ข้ามชาติด้านยา โดยการส่งเสริมแผนไทย/พื้นบ้าน/ทางเลือก วิถีสุขภาพที่ยั่งยืนมากกว่าการพึ่งพาการนำเข้ายาแผนปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรณีการ์ สุวรรณโคต. (2536). *การพยาบาลกับพฤติกรรมของบุคคล. เอกสารการสอนชุดวิชามนโมติและกระบวนการพยาบาล หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: สุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ดรอุณ เพ็ชรพลาย และคณะ. (2528) . *สมุนไพรรักษาบ้าน* ตอนที่ 1,2 .พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อักษรประเสริฐ.
- ทัศนาศ บุญทอง. (2534). แนวคิดของการดูแลสุขภาพตนเองกับการพัฒนาสุขภาพของประชาชน. *วารสารสภาการพยาบาล*, 6 (2), 2-11.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). *พจนานุกรมธรรมปัญญาอันนะ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542), *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551) . *พินสุภาวะยามสังคมวิฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชุมชนพุทธธรรมศิริราช.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). *สุภาวะองครวมแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 33. กรุงเทพฯ: ผลิตัมม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คู่มือมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. (2544). *คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง). (2556). *การวิเคราะห์อายุสธรรม 5 : หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน 5 ประการ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2550). *ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาการศึกษา*. ม.ป.ท.: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วรรณา พูนพานิชย์ และคณะ. (2557). *ชีวิตและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมอาชีวะ.

นันทพร ศรีสุทธะ. (2544). *วิถีชีวิตชุมชนกับการเกิดโรคเบาหวาน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านตัว ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง*. (การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).